

Het Gastro-enterologie
Formularium **2^e**_{editie}
een praktische leidraad

De uitgave van *Het Gastro-enterologie Formularium 2e editie* werd mede mogelijk gemaakt door:

Altana Pharma BV
Procter & Gamble Pharmaceuticals NV

Het Gastro-enterologie Formularium **2^e editie** een praktische leidraad

onder redactie van

PROF.DR. E.M.H. MATHUS-VLIEGEN, DR. J.W.M. MURIS,
DR. M.E. NUMANS, DR. R. STARMANS

met medewerking van

DR. L.G.M. VAN BERKESTIJN, DR. C.H.C. DEJONG,
DR. K.J. VAN ERPECUM, DR. R.J.F. FELT-BERSMA,
DR. H.E. VAN DER HORST, DR. G.J.B. HURENKAMP,
PROF.DR. J.H. KLEIBEUKER, DR. E.C. KLINKENBERG-KNOL,
DR. TH.F.W.A. KREBBER, PROF.DR. E.J. KUIPERS,
PROF.DR. C.B.H.W. LAMERS, DR. R.J.L.F. LOFFELD,
DR. J.S. MEIJER, DR. B. VAN PINXTEREN, DR. M.C.G. VAN DE POLL,
DR. A.O. QUARTERO, DR. P. SCHOLTEN, PROF.DR. A.J.P.M. SMOUT,
PROF.DR. P.B. SOETERS, DR. N.J. DE WIT

NB: Het voorschrijven van geneesmiddelen geschiedt onder de exclusieve verantwoordelijkheid van de behandelend arts. Voor uitgebreidere informatie over de vermelde geneesmiddelen wordt verwezen naar andere bronnen, zoals *Het Farmacotherapeutisch Kompas*.

 Bohn
Stafleu
van Loghum
Healthcare Communications

**GEEF ZUUR
GEEN KANS**

**Heal better
feel better***

AstraZeneca

Nexium® 40
esomeprazol

RECEPT VOOR SUCCES

* In vergelijking met Losec®. Meer informatie en referenties vindt u elders in deze uitgave.

Inhoudsopgave

Sponsors 2
Redacteuren en medewerkers 7
Voorwoord redactie 9

Deel 1: Algemeen deel

Bovenbuikklachten 11
Onderbuikklachten 18

Deel 2: Ziektebeelden

Dysfagie en gastro-oesofageale refluxziekte 27
Peptisch ulcuslijden 37
Obstipatie en hemorroïden 47
Diarree en fecale incontinentie 63
Acute buik bij volwassenen 78
Galstenen en pancreatitis 90
Chronische darmontstekingen 98
Prikkelbaredarmsyndroom 114
Diverticulosis van het colon 121
Premaligne afwijkingen en carcinomen 130

Deel 3: Geneesmiddelen

Antacida, mucosaprotectiva en prokinetica 147
H₂-receptorantagonisten en protonpompremmers 150
Laxantia 158
Antidiarrhoica 167
Geneesmiddelen bij chronische darmontstekingen 173
Spasmolytica en parasymphaticomimetica 188

Geneesmiddelenoverzicht 191
Verklaring afkortingen 198
Index 199
Bijsluiterteksten 207

De uitgever stelt zich niet verantwoordelijk voor eventuele onjuistheden die in *Het Gastro-enterologie Formularium* mochten voorkomen.

Bij het verzamelen en verwerken van de gegevens is de uiterste zorgvuldigheid betracht. Het voorschrijven van geneesmiddelen geschiedt echter onder de exclusieve verantwoordelijkheid van de behandelend arts. Noch de auteurs, noch de uitgever kunnen verantwoordelijk worden gesteld voor het voorschrijven in de praktijk.

© 2006 Bohn Stafleu van Loghum, Houten

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 ^j het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 1230 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

ISBN 90-313-4488-5

ISSN 1570-5951

NUR 871/879

Bohn Stafleu van Loghum

Het Spoor 2

3994 AK Houten

Belgiëlei 147a

2019 Antwerpen

www.bsl.nl

REDACTEUREN

MEVR. PROF.DR. E.M.H. MATHUS-VLIEGEN
maag-darm-leverarts, Academisch Medisch Centrum Amsterdam,
tevens bijzonder hoogleraar Klinische voeding, Universiteit van
Amsterdam

DR. J.W.M. MURIS
huisarts, Geulle, tevens verbonden aan de Universiteit Maastricht

DR. M.E. NUMANS
huisarts, Utrecht, tevens verbonden aan het Julius Centrum van het
Universitair Medisch Centrum Utrecht

DR. R. STARMANS
huisarts, epidemioloog, hospicearts, Den Haag, tevens verbonden aan
het Leids Universitair Medisch Centrum

AUTEURS/REFERENTEN

DR. L.G.M. VAN BERKESTIJN
huisarts, Utrecht, tevens verbonden aan het Julius Centrum van het
Universitair Medisch Centrum Utrecht

DR. C.H.C. DEJONG
chirurg, Academisch Ziekenhuis Maastricht

DR. K.J. VAN ERPECUM
maag-darm-leverarts, Universitair Medisch Centrum Utrecht

MEVR. DR. R.J.F. FELT-BERSMA
maag-darm-leverarts, Vrije Universiteit Medisch Centrum, Amsterdam

MEVR. DR. H.E. VAN DER HORST
huisarts, Utrecht, tevens verbonden aan de Afdeling
Huisartsgeneeskunde, Vrije Universiteit Medisch Centrum, Amsterdam

DR. G.J.B. HURENKAMP
huisarts, Utrecht, tevens verbonden aan het Academisch Medisch
Centrum, Amsterdam

PROF.DR. J.H. KLEIBEUKER
maag-darm-leverarts, Universitair Medisch Centrum Groningen

MEVR. DR. E.C. KLINKENBERG-KNOL
maag-darm-leverarts, Vrije Universiteit Medisch Centrum, Amsterdam

DR. TH.F.W.A. KREBBER
huisarts, Maastricht

PROF.DR. E.J. KUIPERS
maag-darm-leverarts, Erasmus Medisch Centrum, Rotterdam

PROF.DR. C.B.H.W. LAMERS
maag-darm-leverarts, Leids Universitair Medisch Centrum

DR. R.J.L.F. LOFFELD
internist, Zaans Medisch Centrum, Zaandam

DR. J.S. MEIJER
arts, Amsterdam

DRS. B. VAN PINXTEREN
huisarts, Utrecht, tevens verbonden aan het NHG te Utrecht

DRS. M.C.G. VAN DE POLL
AGIKO, afdeling Chirurgie, Academisch Ziekenhuis Maastricht

DR. A.O. QUARTERO
huisarts, Diepenveen, tevens verbonden aan het Julius Centrum van het Universitair Medisch Centrum Utrecht

DRS. P. SCHOLTEN
maag-darm-leverarts, Sint Lucas Andreas Ziekenhuis, Amsterdam

PROF.DR. A.J.P.M. SMOUT
maag-darm-leverarts, Universitair Medisch Centrum Utrecht

PROF.DR. P.B. SOETERS
chirurg, Academisch Ziekenhuis Maastricht

DR. N.J. DE WIT
huisarts, Rhenen, tevens verbonden aan het Julius Centrum van het Universitair Medisch Centrum Utrecht

Voorwoord redactie

In de reeks *Formularia* – een praktische leidraad – ontbrak tot nu toe *Het Gastro-enterologie Formularium*, een deeltje waaraan bij huisartsen een grote behoefte was. Gastro-enterologie is een zeer dynamisch vakgebied, getuige de verschillende standaarden van het NHG, de drie op stapel staande CBO consensus, de NVAZ richtlijn gastro-oesofageale reflux voor verstandelijk gehandicapten, de NHG Expert groep Gastro-enterologie in de Huisartsgeneeskunde, een tiental proefschriften van huisartsen in het laatste decennium en recente publicaties van huisartsen in gerenommeerde Engelstalige vaktijdschriften. Ook politiek en economisch is het een belangrijk deelgebied gezien de hoge uitgaven voor medicamenteuze behandeling van reflux- en dyspepsieklachten en de nog niet geëffectueerde bevolkingscreening op darmkanker, op de tweede plaats staand na borstkanker bij vrouwen en longkanker bij mannen.

Een dynamisch vakgebied verdient een evenzo dynamische benadering. Hierin passen geen *ex cathedra*, niet aan de evidence getoetste, beweringen. Een industrie-onafhankelijk proces moet, gezien de vele belangen die op het spel staan, gegarandeerd zijn. Bij dit alles was het streven een leesbaar boekje te maken dat huisarts- en praktijkgericht zou zijn. Vandaar dat voor een geheel nieuwe aanpak werd gekozen. Specialistische experts van naam werden voor de diverse hoofdstukken aangezocht en zij kregen ieder een huisarts als referent toegewezen. Het eerste concept van de specialist-auteur werd door de huisarts-referent en de gehele redactie getoetst. Naar aanleiding van het samengebundelde commentaar reviseerde de specialist-auteur het manuscript waarna een tweede analoge ronde volgde. Na enige kleine correcties kon het daarna door de bureauredactie worden bewerkt. Deze benadering garandeerde het bewaken van en het mede richting geven aan de praktijkgerichtheid en dagelijkse toepasbaarheid. De elektronische snelweg en een zeer hechte redactie, hoewel fysiek ver van elkaar verwijderd, maakten dit alles uitvoerbaar. In twee zeer specialistische hoofdstukken werd van de werkwijze afgeweken: de hoofdstukken over (pre)maligne afwijkingen en inflammatoire darmlijden werden alleen door de redactie beoordeeld.

Dit alles heeft geresulteerd in het voorliggende Gastro-enterologie Formularium. Het begint met een algemeen deel over klachten, onderzoek en diagnose, gevolgd door ziekte- of symptoomgerichte hoofdstukken, met een afsluitend deel over toepasbare geneesmiddelen.

Gezien het formaat hebben we ons moeten beperken. Toch hopen wij u een beknopt, handzaam, dicht-bij-de-praktijk en evidence-based overzicht te hebben gegeven. We staan open voor uw kritische opmerkingen en suggesties ter verbetering. We zijn de auteurs en de referenten zeer erkentelijk, zonder hun enorme inzet en enthousiasme was dit niet mogelijk geweest. U wensen we veel leerzaam leesgenot toe!

E.M.H. Mathus-Vliegen

Bij de 2e editie

De voorraad van de eerste druk was zeer snel uitgeput zodat een tweede druk nodig was. Bij deze tweede druk hebben wij uw opmerkingen ter harte genomen en bovendien kleine oneffenheden weggewerkt. Zo zijn de indicatiegebieden van sommige geneesmiddelen aangepast en doseringen gecorrigeerd. Alle auteurs hebben hun artikelen opnieuw gelezen en waar nodig bijgewerkt. Ook hebben we voldaan aan de vraag van velen om meer expliciet de gevolgen en de toepassingen van medicatie bij zwangerschap en lactatie toe te lichten. Wij hopen dat deze editie nog weer beter aan uw verwachtingen beantwoordt.

E.M.H. Mathus-Vliegen